

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล

เรื่อง การปกครองตามหลักนิติธรรมในมุมมอง
ขององค์กรเอกชนต่างประเทศ

RULE OF LAW

The World Justice Project

จัดทำโดย

นายสกล หาญสุทธิวารินทร์ รหัส 35 01 56

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรมหลักสูตรหลักนิติธรรม
เพื่อประชาธิปไตยรุ่นที่ 1

วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

เรื่อง การปกครองตามหลักนิติธรรมในมุมมองขององค์กรเอกชนต่างประเทศ

โดยนายสกล หาญสุทธีวารินทร์

บทคัดย่อ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 3 วรรคสอง บัญญัติว่า “การปฏิบัติหน้าที่ของ รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม” แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็มิได้ให้ความหมายของคำว่าหลักนิติธรรม ไว้ว่าเป็นเช่นใด คำว่าหลักนิติธรรมมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Rule of Law ซึ่งก็มีนักปราชญ์ทางการปกครองและนิติศาสตร์ชาวตะวันตกให้ความหมายไว้มากมายหลากหลาย อาจารย์นักกฎหมายไทย นักวิชาการของไทย ก็ได้นำมาอธิบายให้ความหมายในมุมมองแง่ต่างๆ ที่น่าจะถือเป็นคำอธิบายที่ให้ความหมายได้ชัดเจนคือ **“หลักการที่สำคัญที่สุดของหลักนิติธรรม คือ การใช้อำนาจรัฐจะมีความชอบธรรมก็ต่อเมื่อสอดคล้องกับกฎหมายที่ตราขึ้นโดยชอบ ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อป้องกันการใช้อำนาจรัฐอย่างไม่เป็นธรรม เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทั้งต่อปัจเจกชนและประโยชน์ส่วนรวมของรัฐ หลักนิติธรรมจะเป็นหลักประกันผลประโยชน์ของปัจเจกชนและมหาชน การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนกำกับอำนาจของภาครัฐในทุกภาคส่วนให้เป็นไปโดยธรรม ตามครรลองวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ”**

ประเทศที่พัฒนาแล้ว จะให้ความสำคัญกับการปกครองโดยหลักนิติธรรมมาก รวมทั้งองค์การสหประชาชาติโดยเลขาธิการสหประชาชาติก็ได้ให้ความหมายของหลักนิติธรรมไว้เป็นแนวปฏิบัติด้วย ในส่วนขององค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร คือ World Justice Project (WJP) ได้ให้ความสำคัญของการปกครองโดยหลักนิติธรรมมากโดยเห็นว่าการปกครองโดยหลักนิติธรรมจะเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ จึงได้สนับสนุนให้มีการปกครองโดยหลักนิติธรรมให้แพร่หลาย กิจกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การจัดทำรายงานดัชนีชี้วัดการปกครองตามหลักนิติธรรมประจำปี ออกเผยแพร่ต่อสังคมโลกด้วย

การปกครองตามหลักนิติธรรม

ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่ปี 2475 มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศมาจนถึงปัจจุบันรวม 18 ฉบับ รัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ จะมีบทบัญญัติในมาตราต่างๆ คล้ายคลึงกัน คือ จะบัญญัติว่า “ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้” ส่วนระบอบการปกครองก็บัญญัติไว้คล้ายกันว่า ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในส่วนอำนาจอธิปไตย ก็จะบัญญัติว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจ นั้น ทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ รัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับในปัจจุบันคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในมาตราต่างๆ ก็มีบทบัญญัติทำนองเดียวกันกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจอธิปไตย ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 3 วรรคหนึ่งว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจ นั้น

ทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้” และได้เพิ่มวรรคสองที่บัญญัติว่า “การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม”

จากบทบัญญัติของมาตรา 3 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2550 ที่เพิ่มขึ้นมาดังกล่าว เป็นเรื่องใหม่ และเป็นครั้งแรกของประเทศไทย ที่มีบทบัญญัติระบุถึง หลักนิติธรรมไว้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แต่รัฐธรรมนูญปี 2550 ก็มีได้ให้ความหมาย ของคำว่าหลักนิติธรรมไว้ ว่ามีความหมายเพียงใด

ความหมายของหลักนิติธรรม

การที่จะเข้าใจเรื่องการปฏิบัติหน้าที่หรือการปกครองตามหลักนิติธรรม จำเป็นต้องเข้าใจถึงความหมายของคำว่าหลักนิติธรรมเป็นเบื้องต้น ซึ่งสามารถเรียนรู้ทำความเข้าใจจากคำอธิบายของผู้ทรงความรู้ทั้งด้านรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ทั้งไทยและต่างประเทศ รวมทั้งจากบรรดาผู้ทรงคุณวุฒิที่มาเป็นวิทยากรบรรยายหัวข้อวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลักนิติธรรม ในหลักสูตรการอบรมครั้งนี้ด้วย โดยคำบรรยายของบางท่านจะอิงถึงคำอธิบายของนักปราชญ์ต่างประเทศที่มีชื่อเสียงที่ให้คำอธิบายถึงคำว่าหลักนิติธรรมไว้นานมาแล้ว ที่ถูกเอ่ยถึงมากคือ นักปราชญ์ชาวอังกฤษ นามว่า ไคซี วิทยากรที่เป็นผู้บรรยาย แต่ละท่านก็จะมีมุมมองของคำว่าหลักนิติธรรมทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน หลากหลาย

คำบรรยายโดยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ ชำรงค์ยวงส์ เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2556

หลักนิติธรรม

1.1 บริบทของหลักนิติธรรม (Rule of Law)

หลักนิติธรรม คือ “การปกครองประเทศโดยกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลเสมอภาคกันในกฎหมาย บุคคลจักต้องรับโทษในการกระทำผิดอันใด ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้ว่า การกระทำนั้นเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และจำต้องได้รับการพิจารณาจากศาลยุติธรรม ที่มีความเป็นอิสระในการชี้ขาดตัดสินคดีไม่ว่าจะเป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างเอกชนด้วยกันเองก็ดี หรือระหว่างเอกชนกับรัฐก็ดี”

1.2 ลักษณะกฎหมายที่เป็นไปตามหลักนิติธรรม

Lon L. Fuller นักนิติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงชาวอเมริกันกล่าวว่า กฎหมายที่จะทำให้หลักนิติธรรมปรากฏเป็นจริงได้ต้องมีลักษณะสำคัญ คือ

- (1) กฎหมายจะต้องบังคับเป็นการทั่วไปกับบุคคลทุกคนไม่ว่าเว้นแต่องค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- (2) กฎหมายจะต้องได้รับการประกาศใช้อย่างเปิดเผย

- (3) กฎหมายจะต้องได้รับการตราขึ้นให้มีผลบังคับไปในอนาคต ไม่ใช่ตราขึ้นเพื่อใช้บังคับย้อนหลังไปในอดีต
- (4) กฎหมายจะต้องได้รับการตราขึ้นโดยมีข้อความที่ชัดเจน เพื่อหลีกเลี่ยงมิให้เกิดการบังคับใช้ที่ไม่เป็นธรรม
- (5) กฎหมายจะต้องไม่มีข้อความที่ขัดแย้งกันเอง
- (6) กฎหมายจะต้องไม่เรียกร้องให้บุคคลปฏิบัติในสิ่งที่ไม่อาจเป็นไปได้
- (7) กฎหมายต้องมีความมั่นคงตามสมควร แต่จะต้องเปิดโอกาสให้แก่ไขให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้
- (8) กฎหมายที่ได้รับการประกาศใช้แล้วจะต้องได้รับการบังคับให้สอดคล้องต่อกัน กล่าวคือ ต้องบังคับการให้เป็นไปตามเนื้อหาของกฎหมายที่ได้ประกาศใช้แล้วนั้น

คำบรรยายโดย ศาสตราจารย์พิเศษ จรัญ ภักดีธนากุล เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

หลักนิติธรรม (Rule of Law)

1. หมายถึง หลักการที่เป็นกฎกติกาของกฎหมายที่ผู้บัญญัติกฎหมายจะต้องยึดถือและปฏิบัติตาม มิเช่นนั้น กฎหมายนั้นจะไม่มีสภาพเป็นกฎหมาย

แม้กฎหมายจะถูกตราขึ้นโดยชอบด้วยหลักนิติธรรมแล้ว การบังคับใช้และการตีความกฎหมายนั้นก็จะต้องกระทำภายในกรอบของหลักนิติธรรมด้วย จึงจะได้ชื่อว่าเป็นการใช้กฎหมายโดยชอบ ใช้อำนาจโดยธรรม

2. หลักนิติธรรม มิใช่หลักยุติธรรมตามกฎหมาย ซึ่งยึดถือบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นสรณะใช้กฎหมายเป็นยุติธรรม โดยมีได้คำนึงถึงกฎกติกา ของกฎหมายนั้นเลย

3. หลักนิติธรรมมีเนื้อหาสาระอย่างไร มิได้มีบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร มีเนื้อหาใกล้เคียงกับหลักกฎหมายธรรมชาติ ที่สังคมยึดถือร่วมกันอยู่ เช่น หลักยุติธรรม (Principle of Natural Justice) หลักความชอบธรรม (Righteousness) และเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม (Public Interests) เป็นต้น

หลักนิติรัฐ (Legal State)

หลักนิติรัฐมิใช่เพียงแต่หลักกฎหมายเท่านั้น แต่เป็นหลักของกฎหมาย หลักของกระบวนการยุติธรรม และหลักของการใช้อำนาจรัฐด้วย

หลักนิติรัฐเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของการเมืองการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตย เพื่อความสำเร็จและป้องกันความเสื่อมทรามลงของระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม

หลักนิติรัฐจึงมีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกับหลักการปกครองข้ออื่นๆ ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Power) หลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักความยุติธรรมธรรมชาติ (Natural Justice) หลักสุกนิตินิกระบวน (Due Process of Law) หรือความชอบธรรม (Righteousness) อื่นๆ

หลักนิติรัฐมิได้ให้ความสำคัญแก่นักกฎหมาย แต่ต้องการนักยุติธรรมที่ไม่สยบยอมต่อผู้ใช้อำนาจโดยปราศจากความชอบธรรม

1. การปกครองประเทศที่ไม่ถือบุคคลเป็นใหญ่ แต่ถือหลักเกณฑ์และกติกาสังคมเป็นสำคัญ

ผู้ปกครองประเทศมิใช่เจ้าของประเทศ เพียงแต่เป็นผู้ที่ประชาชนมอบหมายไว้วางใจให้เข้ามาใช้อำนาจรัฐแทนประชาชน และเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเท่านั้น

ผู้ใช้อำนาจรัฐมิใช่เจ้าของอำนาจรัฐ จะใช้อำนาจตามอำเภอใจ หรือตามอารมณ์ของตนมิได้ ต้องใช้ตามหลักเกณฑ์กติกาที่สังคมวางไว้ ด้วยความสุจริต ไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลอย่างไม่เป็นธรรม และไม่รุนแรง หรือย่อหย่อนจนเกินไป

2. แม้หลักนิติรัฐจะถือหลักเกณฑ์กติกาว่า สำคัญกว่าความรู้สึกของคนแต่ก็ได้ถือบทกฎหมายเป็นระบบบัญญัติกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ผู้ปกครองประเทศบัญญัติขึ้นนั้นถ้าปราศจากความชอบธรรมรองรับสภาพบังคับก็แทบจะไม่มี

กฎหมายดังกล่าวนี้ ย่อมมีสภาพเพียงกระดาษเปื้อนหมึก ผู้บัญญัติยอมเลื่อม ผู้บังคับใช้ก็พลอยเลื่อมไปด้วย ยิ่งบังคับใช้มากเท่าใดยิ่งเลื่อมมากเท่านั้น ถ้าไม่เชื่อลองบัญญัติกฎหมายบังคับให้ประชาชนใช้มือเดินแทนเท้าดูก็ได้

3. หลักนิติรัฐปฏิเสธผู้ใช้อำนาจเป็นธรรม (Might is Right) แต่เทิดทูนผู้ที่ใช้ธรรมเป็นอำนาจ (Right is Might)

การบัญญัติกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและการตีความกฎหมายจะต้องกระทำตามกรอบและครรลองแห่งหลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักยุติธรรม (Principle of Natural Justice) และหลักสุกนิตินิกระบวน (Due Process of Law)

อำนาจทุกชนิดมีต้นทุนกำกับอยู่ ใช้มากย่อมหมดมาก ครั้นไม่ใช้ในคราวที่ควรต้องใช้ ผู้ทรงอำนาจก็จะกลายเป็นผู้หย่อนสมรรถภาพ หรือขาดความรับผิดชอบ ทำให้เสื่อมจากอำนาจได้ไม่น้อยไปกว่าพวกบ้าอำนาจ

ถ้าการปกครองที่ดีที่สุด คือการปกครองที่น้อยที่สุดเป็นคำกล่าวที่ถูกต้องการใช้อำนาจที่ดีที่สุด ก็ควรจะเป็นการใช้อำนาจที่ได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณีที่สุด

4. หลักนิติรัฐถือว่ากฎหมายเป็นเครื่องมือช่วยทำให้เกิดความถูกต้อง เป็นธรรมและสันติสุขในสังคม มิใช่เครื่องมือสำหรับกดขี่ข่มเหง เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นหรือประชาชน แสวงหาผลประโยชน์ทับซ้อนวาระซ่อนเร้น ภายใต้ภาพลวงตาว่าเป็นกฎหมายเพื่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการบ้านเมือง

ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการบ้านเมืองเป็นเป้าประสงค์ประการหนึ่งของหลักนิติรัฐ แต่มิใช่เป้าประสงค์ประการเดียว เหนือสิ่งอื่นใด ยังมีสิ่งๆ อีกหลายประการที่สำคัญยิ่งกว่าประสิทธิภาพ เช่น ความดำรงคงอยู่อย่างสงบสุขแห่งราชอาณาจักร ผลประโยชน์ของชาติและพัฒนาการอย่างยั่งยืนประชาชน หรือประโยชน์และความสุขของมหาชนชาวสยาม เป็นต้น

5. หลักนิติรัฐเรียกร้องให้ต้องมีการแบ่งแยกอำนาจ และมีการคานอำนาจตรวจสอบอำนาจอย่างสมดุล เพราะอำนาจมักพาให้ใช้ผิด ยิ่งมีอำนาจมากเพียงใด ก็ผล่อใช้ตามอำเภอใจไปได้เพียงนั้น ดังคำกล่าวของ Lord Acton ที่ว่า “Power tends to corrupt; Absolute power corrupts absolutely.”

คำบรรยายโดย ศาสตราจารย์พิเศษ ประสพสุข บุญเดช เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 21 มีนาคม 2556

หลักนิติธรรมกับการควบคุมการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยฝ่ายนิติบัญญัติ

หลักนิติธรรม (The Rule of Law) เป็นกฎหมายจารีตประเพณีของประเทศอังกฤษที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 ต่อมาใน 1885 สมัยของพระนางวิกตอเรีย ศาสตราจารย์ เอ.วี ไคซี (Dicey) แห่งมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดได้นำมาอธิบายและให้ความหมายอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น โดยให้ความหมายของหลักนิติธรรมไว้ 3 ประการ คือ

(1) บุคคลจะถูกลงโทษก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นทำผิดกฎหมาย และกฎหมายนั้นต้องตราขึ้นโดยถูกต้อง ก่อนถูกลงโทษต้องฟ้องคดีให้ศาลยุติธรรมธรรมดาพิจารณาพิพากษา ไม่ใช่ตั้งศาลพิเศษมาพิจารณาพิพากษา

(2) บุคคลทุกคนในแผ่นดินย่อมเสมอกันในกฎหมาย ไม่มีใครมีอภิสิทธิ์เหนือกฎหมาย ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นบุคคลชั้นสูงขนาดนายกรัฐมนตรี หรือเป็นบุคคลชั้นต่ำเพียงแค่พลตำรวจหรือคนเก็บภาษีอากร

(3) บุคคลทุกคนต้องมีสิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์ และมีเสรีภาพที่จะประชุมปรึกษาหารือกัน

คำบรรยายโดย ศาสตราจารย์พิเศษ วิชา มหาคุณ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 4 เมษายน 2556

หลักนิติธรรม (The Rule of Law)

1. เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับคำว่า “ความเสมอหน้ากัน” (Equality)
2. อยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน
3. ไม่ใช่อำนาจตามอำเภอใจ

รูปแบบและเนื้อหาของหลักนิติธรรม แยกพิจารณาได้ 3 ประการ

1. The core rule of law หรือ (the ‘thin’ rule of law) หมายถึง การปกครองโดยกฎหมาย ในรูปแบบของหลักทั่วไปที่ได้แย่งคัดค้านดุลพินิจผู้ปกครอง
2. The amplified rule of law หรือ (the ‘thick’ rule of law) หมายถึง ความคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรม และความยุติธรรม
3. The ‘extended’ rule of law หมายถึง ความปรารถนาอันสูงสุดของหลักนิติธรรม ซึ่งได้แก่คุณค่าของเสรีภาพ ซึ่งมีองค์การตุลาการที่เป็นอิสระเป็นผู้ปกป้องคุ้มครอง

คำบรรยายโดย ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2556

หลักนิติธรรม (The Rule of Law)

AV Dicey

1. ความสูงสุดของกฎหมายธรรมดา
2. ความเสมอภาคภายใต้กฎหมายของเจ้าหน้าที่และประชาชนภายใต้ศาลเดียวกัน
3. รัฐธรรมนูญเป็นผลมาจากการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพพลเมืองโดยศาลยุติธรรม

สหรัฐอเมริกา

บทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 5 “บุคคลไม่อาจถูกพรากจากชีวิต เสรีภาพ หรือทรัพย์สินโดยปราศจากสุจริต กระบวน (due process of law)” คดี Miranda vs. Arizona 1966

ยุโรป

คำประกาศสิทธิมนุษยย์และพลเมือง 26 ส.ค. 1789 ก่อตั้ง “นิติรัฐ” (Etat de Droit/legal state หรือ Rechtsstaat) L.Fuller (The Morality of Law) หลักนิติธรรมมี 8 หลัก

1. ทุกคนต้องเคารพกฎหมายที่มีอยู่
2. กฎหมายต้องประกาศให้ทราบทั่วไป
3. กฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง
4. กฎหมายต้องบัญญัติให้ชัดเจนเพื่อเลี่ยงการบังคับใช้ที่มีขอบ

เลขาธิการสหประชาชาติ หลักนิติธรรม คือ “หลักธรรมาภิบาลซึ่งทุกคน ทุกสถาบัน และทุกหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งตัวรัฐเอง จะต้องรับผิดชอบและถูกตรวจสอบได้ต่อกฎหมาย (Accountable to laws)

ซึ่งได้ประกาศใช้โดยเปิดเผย บังคับใช้โดยเสมอภาค และวินิจฉัยตัดสินคดีชี้ขาดโดยอิสระ ซึ่งสอดคล้องกับกฎเกณฑ์และมาตรฐานระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน หลักนี้ยังต้องมีมาตรการเพื่อประกันหลักความสูงสุดของกฎหมาย (Supremacy of Law) ความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย ความรับผิดชอบและถูกตรวจสอบได้โดยกฎหมาย ความเป็นธรรมในการใช้กฎหมาย การแบ่งแยกการใช้อำนาจอธิปไตย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความแน่นอนของกฎหมายใช้อำนาจอธิปไตย การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความแน่นอนของกฎหมาย การหลีกเลี่ยงอำเภอใจ และความโปร่งใสทางกฎหมายและวิธีพิจารณา”

(จาก Report of the S.G. : The Rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies (2004))

แนวความคิดเรื่อง “หลักนิติธรรม” กลายเป็นแนวความคิดที่ไร้ความหมายเพราะการใช้คำนี้พร่ำเพรื่อ และใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางอุดมการณ์ต่าง ๆ (Judith N.Shklar, 1987)

หลักนิติธรรม ศุภนิติธรรม นิติรัฐ ไม่ใช่การปกครองโดยกฎหมาย (rule by law)

หลักนิติธรรมเป็น “จริยธรรมของกฎหมาย” (morality of law) ที่เป็นกระแสความคิดที่ต้องการเห็นกฎหมายและการใช้กฎหมายในสังคมมนุษย์ถูกต้องและเที่ยงธรรม

องค์ประกอบของหลักนิติธรรม 4 ประการ

1. องค์ประกอบด้านสาระ (substantive rule of law)
2. องค์ประกอบด้านกระบวนการ (procedural rule of law)
3. องค์ประกอบด้านองค์กร (institutional rule of law)
4. องค์ประกอบด้านเป้าหมาย

องค์ประกอบสาระของหลักนิติธรรม

1. ทุกคนไม่ว่ารัฐ เจ้าหน้าที่ หรือ ประชาชนอยู่ใต้กฎหมายโดยเสมอภาคกัน (equality before law) ไม่ใช่อยู่ภายใต้อำเภอใจของคน John Adams “a government of law and of men” รัฐธรรมนูญ มาตรา 5, 6, 27 และ 28
2. กฎหมายดังกล่าวต้องรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพของบุคคล
  - สิทธิ เสรีภาพส่วนบุคคล / ทางการเมือง
  - สิทธิ เสรีภาพทางเศรษฐกิจ / สังคม

องค์ประกอบกระบวนการ

รัฐและเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจภายในขอบเขตที่กฎหมายให้ไว้ คือ ตามวิธีการ รูปแบบ เวลา สถานที่ ฯลฯ

หลักการย่อยเรื่องกระบวนการ

- ไม่ใช้กฎหมายอาญาย้อนหลังเป็นโทษ (ม.39)
- ข้อสันนิษฐานว่าไม่ผิดจนกว่าจะพิสูจน์เป็นอื่น (ม. 39 วรรคสอง)
- การแจ้งข้อหา
- การให้สิทธิป้องกันตนเอง (ม. 40 (7))
- การห้ามฟ้องซ้ำในคดีอาญา (ห้าม double jeopardy) ฯลฯ

องค์ประกอบด้านองค์กร

- ต้องมีการแบ่งแยกการใช้อำนาจ (คำประกาศสิทธิมนุษยชน 1789 ข้อ 16)
- มีศาลที่เป็นอิสระ สุจริต และเที่ยงธรรม
- มีกระบวนการยุติธรรมที่สุจริต และเที่ยงธรรม

องค์ประกอบด้านเป้าหมาย

- สร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้น โดยเที่ยงธรรม

ข้อสรุปจากคำบรรยาย

จากคำบรรยายของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่ามุมมองความหมายของคำว่าหลักนิติธรรมมีมากมายหลากหลาย อาจเป็นไปได้ตามที่ศาสตราจารย์ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ เปรียบเปรยไว้ว่า ความหมายของคำว่าหลักนิติธรรมมีหลากหลายเหมือนแกงโหระเห็ดใหญ่ แต่ที่น่าจะเป็นคำอธิบายที่ได้รับความกระชับ เข้าใจได้ง่าย คือ ข้อความที่กล่าวถึงหลักนิติธรรม ในหลักการและเหตุผล ของการจัดทำโครงการอบรมหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 1 คือ

หลักนิติธรรม (The rule of Law) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่า “ไม่มีผู้ใดอยู่เหนือกฎหมายและกฎหมายต้องตั้งอยู่บนความชอบธรรมเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและของมหาชนชาวสยาม” อาจกล่าวได้ว่าหลักการที่สำคัญที่สุดของหลักนิติธรรม คือการใช้อำนาจรัฐจะมีความชอบธรรมก็ต่อเมื่อสอดคล้องกับกฎหมายที่ตราขึ้นโดยชอบ ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อป้องกันการใช้อำนาจรัฐอย่างไม่เป็นธรรม เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทั้งต่อปัจเจกชนและประโยชน์ส่วนรวมของรัฐ หลักนิติธรรมจะเป็นหลักประกันผลประโยชน์ของปัจเจกชนและมหาชน การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนกำกับอำนาจของภาครัฐในทุกภาคส่วนให้เป็นไปโดยธรรม ตามครรลองวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น

ประมุข หลักนิติธรรมจะนำพาไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยที่ยั่งยืน มีคุณภาพต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และ ความมั่นคงของประเทศ...”

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่ากฎหมายชั่วคราวรัฐธรรมนูญ โดยยกเหตุที่บทบัญญัติของกฎหมายนั้น ไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมเป็นเหตุผลประกอบคำวินิจฉัยด้วย คือ คำวินิจฉัยที่ 4/2556 เรื่อง พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. 2535 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาแล้ววินิจฉัยว่า เห็นว่า พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ.2535 มาตรา 41 ซึ่งบัญญัติให้บรรดาพยานหลักฐานและเอกสารที่ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าเป็นพยานหลักฐานและเอกสารที่รับฟังได้ตามกฎหมาย นั้น เป็นบทบัญญัติที่มีได้กำหนดรายละเอียด ขั้นตอน และกระบวนการเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน แต่เป็นบทบัญญัติที่บังคับให้จำเลยต้องถูกผูกมัดตามพยานหลักฐานและเอกสารที่ได้มาจาก การสืบพยานของโจทก์ ในศาลต่างประเทศที่จำเลยไม่มีโอกาสตรวจหรือรับทราบพยานหลักฐานหรือต่อสู้อย่างเพียงพอ แม้ว่า การรับฟังพยานหลักฐานของศาลต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 มาตรา 227/1 ที่บัญญัติให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ว่าพยานหลักฐานที่จำเลยไม่มีโอกาสถามค้าน ด้วยความระมัดระวัง และไม่ควรเชื่อพยานหลักฐานดังกล่าว โดยลำพังเพื่อลงโทษจำเลยก็ตาม แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าว ก็ได้เป็นข้อห้ามเด็ดขาด โดยยังเปิดโอกาสให้ศาลนำพยานหลักฐานเช่นนี้ไปใช้ประกอบกับพยานหลักฐานอื่นได้ จึงไม่เป็นธรรมแก่จำเลย ซึ่งรัฐธรรมนูญมาตรา 40 (2)(3) (4) (7) ได้รับรองและคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไว้ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรมการได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการ ตามกระบวนการยุติธรรม การมีโอกาสนำพยานหลักฐานต่อสู้อย่างเพียงพอ และการได้รับความช่วยเหลือ ในทางคดีจากทนายความ อีกทั้งยังไม่สอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR) ข้อ 14.3 อันเกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้า สิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย สิทธิที่จะซักถามพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน และสิทธิขอให้เรียกพยานฝ่ายตนมาซักถามภายใต้เงื่อนไขเดียวกับพยานซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อตน พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. 2535 มาตรา 41 จึงเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล และกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 และมาตรา 40 (2) (3) (4) (7) ทั้งไม่สอดคล้องกับหลักนิติธรรมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 วรรคสอง ศาลรัฐธรรมนูญโดยเสียงข้างมาก (5 ต่อ 4) วินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. 2535 มาตรา 41 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 วรรคสอง มาตรา 29 และมาตรา 40 (2) (3) (4) (7)

หลักนิติธรรมในมุมมองของ The World Justice Project :WJP

The World Justice Project เป็นองค์กรอิสระ ที่ไม่แสวงหากำไร ก่อตั้งโดย นาย William H. Neukom ในปี 2549 ในฐานะเป็นประธาน ด้วยความริเริ่มของสมาคมเนติบัณฑิตแห่งอเมริกา และด้วยความร่วมมือเริ่มแรกของหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์อีก 21 แห่ง ได้เปลี่ยนมาเป็นองค์กรอิสระที่ไม่แสวงหากำไรในปี 2553 สำนักงานตั้งอยู่ที่กรุงวอชิงตัน ดีซี และเมืองซีแอตเทิล สหรัฐอเมริกา มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการมีโอกาสดูแลและเท่าเทียมกันโดยการขยายการปกครองด้วยหลักนิติธรรมให้กว้างขวางทั่วโลก ด้วยเห็นว่าการปกครองด้วยหลักนิติธรรม จะช่วยประชาชน และสังคมให้ประสบความสำเร็จเจริญก้าวหน้า ผลสำเร็จของการปกครองโดยหลักนิติธรรม จะช่วยลดการคอร์รัปชัน ช่วยให้สาธารณสุขดีขึ้น ขยายการศึกษา ช่วยประชาชนให้พ้นจากความยากจน ปกป้องพวกเขาจากความอยุติธรรมและภัยอันตรายน้อยใหญ่ทั้งปวง

The World Justice Project ถือว่าหลักนิติธรรมเป็นระบบ ซึ่งยอมรับหลักการอันเป็นสากล 4 หลักการ ดังนี้

1. รัฐบาล เจ้าหน้าที่ของรัฐ หน่วยงานของรัฐ บัณฑิต และนิติบุคคลเอกชน ต้องมีภาระรับผิดชอบภายใต้กฎหมาย
2. กฎหมายต้องชัดเจน เปิดเผยเป็นการทั่วไป มีความแน่นอนถูกต้อง และใช้บังคับโดยเสมอหน้ากัน และปกป้องสิทธิพื้นฐาน รวมทั้งความปลอดภัยของประชาชนและทรัพย์สิน
3. กระบวนการตรากฎหมาย การกำกับดูแลตามกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย ต้องสามารถเข้าถึงได้ เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ
4. การประสาทความยุติธรรมต้องทันทั่วถึง มีคุณธรรม และโดยผู้มีความอิสระ เป็นกลาง มีจำนวนที่พอเหมาะ มีเครื่องมือเครื่องมือที่เหมาะสม สะท้อนถึงหน้าตาของสังคมที่พวกเขาปรับใช้

การจัดทำรายงานดัชนีชี้วัดการปกครองตามหลักนิติธรรม ประจำปี 2555 - 2556 โดย The World Justice Project

เป้าหมายของ WJP คือการดำเนินการให้หลักนิติธรรมแผ่ขยายไปทั่วโลก เพราะเห็นว่าการมีหลักนิติธรรมเป็นหลักพื้นฐานที่จะทำให้เกิดความก้าวหน้าของการเป็นสังคมที่มีโอกาสและเท่าเทียมกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน มีรัฐบาลที่รับผิดชอบตรวจสอบได้ และเคารพต่อสิทธิขั้นพื้นฐาน ถ้าปราศจากหลักนิติธรรม ยาและเวชภัณฑ์จะไม่ตกไปถึงหน่วยงานที่ให้บริการทางสาธารณสุข เพราะมีการคอร์รัปชัน สตรีที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลจะยังคงไม่ได้รับรู้ถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของตน ประชาชนจะถูกฆาตกรรมจากความรุนแรงของการกระทำ ความผิดทางอาญา ต้นทุนของการประกอบธุรกิจจะสูงขึ้น อันเนื่องมาจากความเสี่ยงที่จะถูกกรรโชกทรัพย์ การปกครองโดยหลักนิติธรรมจะเป็นกุญแจที่จะไขไปสู่การปรับปรุงการบริการสาธารณสุขให้ดีขึ้น ช่วยปกป้องการมีส่วนร่วม ให้ความมั่นใจต่อความปลอดภัย และการต่อสู้กับความยากจน

The World Justice Project ได้จัดทำรายงานดัชนีชี้วัดการปกครองตามหลักนิติธรรม ประจำปีออกเผยแพร่มาแล้ว 2 ฉบับ สำหรับรายงานฉบับประจำปี 2555 -2556 เป็นรายงานฉบับที่สาม มีประเทศที่ที่สำรวจตรวจสอบให้คะแนนเพื่อการจัดทำดัชนี รวม 97 ประเทศ ใช้ตัวชี้วัดทั้งหมด 48 ข้อเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ประกอบด้วยมิติทางกรอบความคิดประมาณ 9 มิติ คือ อำนาจของรัฐบาลมีขีดจำกัด ไม่มีคอร์รัปชัน ความสงบเรียบร้อย สิทธิขั้นพื้นฐาน รัฐบาลที่เปิดกว้าง การบังคับใช้กฎระเบียบ ความยุติธรรมทางแพ่ง ความยุติธรรมทางอาญา และความยุติธรรมที่ไม่เป็นทางการ การให้คะแนนและการจัดอันดับ วิเคราะห์จากข้อมูลจากแหล่งข้อมูลสองแหล่ง คือแหล่งข้อมูลที่มีความอิสระโดย The World Justice Project ในแต่ละประเทศ และการทำโพล General Population Poll และโดยการตอบคำถามที่มีคุณภาพตามคำถามที่ทันสมัย จากประชาชน 97,000 คนและผู้เชี่ยวชาญ 2,500 คนทั่วโลก

ในการจัดทำดัชนีของ The World Justice Project ได้แยกกลุ่มประเทศตามภูมิภาคและอนุภูมิภาค และแยกตามรายได้ของประเทศซึ่งมี 4 ระดับ คือ รายได้สูง รายได้ปานกลางค่อนข้างสูง รายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำ และรายได้ต่ำ

สำหรับประเทศในกลุ่มอาเซียนที่มีการสำรวจและจัดทำดัชนีมี 7 ประเทศ คือ กัมพูชา อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย ไทย สิงคโปร์ และเวียดนาม จัดอยู่ในกลุ่มเอเชียตะวันออกและแปซิฟิก โดยแยกตามรายได้ คือ กัมพูชา อยู่ในกลุ่มรายได้ต่ำ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม อยู่ในกลุ่มรายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำ มาเลเซีย และไทยอยู่ในกลุ่มรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง สิงคโปร์ รายได้สูง โดยทั้ง 7 ประเทศในกลุ่มอาเซียนได้รับการจัดอันดับดังนี้

กัมพูชา อยู่ในอันดับต่ำสุดในกลุ่มภูมิภาคเอเชียตะวันออกและแปซิฟิก ในทุกมิติ ภาพรวมของสภาพแวดล้อมของกฎหมายและองค์กรยังอ่อนแอ ซึ่งถูกขย้ำจากคะแนนที่ในเรื่องหลักๆ รวมทั้งเรื่องอำนาจของรัฐบาลที่มีมากมาย (อยู่อันดับที่ 90) การบังคับใช้กฎระเบียบ การเข้าถึงความยุติธรรมทางแพ่ง คอร์รัปชันที่มีสูง (อยู่อันดับที่ 80) สิทธิในทรัพย์สินอ่อนมาก และตำรวจนอกรีตที่ใช้อำนาจมิชอบยังเป็นปัญหาใหญ่ แต่ในทางกลับกัน กัมพูชามีอัตราการทำผิดทางอาญาค่าต่ำกว่าประเทศในกลุ่มรายได้ต่ำด้วย

อินโดนีเซีย อยู่ในลำดับที่ในทุกระดับในกลุ่มรายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำ ได้อันดับหนึ่งในกลุ่มรายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำสำหรับการตรวจสอบอำนาจของรัฐบาล (ได้อันดับที่ 29 ของทั้งหมด) และความเปิดกว้างของรัฐบาล (ได้อันดับที่ 35 ของทั้งหมด) ในอีกด้านหนึ่งประเทศก็เผชิญกับความท้าทายในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐและศาล คอร์รัปชันมีสูง อยู่อันดับสุดท้ายของกลุ่มภูมิภาคนี้ และเป็นลำดับที่ 85 ของทั่วโลก ศาลเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐบาล แต่ได้รับผลกระทบจากผลประโยชน์ของเอกชนที่มีอำนาจและการคอร์รัปชัน ระบบศาลยุติธรรมทางแพ่งยังด้อยพัฒนา (อยู่ในลำดับที่ 66 ของทั้งหมด และเป็นอันดับ 10 ของกลุ่มรายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำ) โดยพิจารณาจากส่วนที่ประชาชนไม่สามารถจุนเจือในการใช้บริการทางกฎหมาย การหย่อนประสิทธิภาพของกลไกในการบังคับคดี และระยะเวลาที่ยาวนานของการดำเนินคดี ตำรวจที่ใช้อำนาจนอกกฎหมาย และสภาพที่เลวร้ายของที่คุมขัง เป็นปัญหาที่สำคัญ

มาเลเซีย รัฐบาลมาเลเซียเป็นรัฐบาลที่รับผิดชอบตรวจสอบได้ เมื่อเทียบกับประเทศในกลุ่มรายได้ปานกลางค่อนข้างสูงด้วยกัน ถึงแม้การแทรกแซงทางการเมืองและการหย่อนการลงโทษจะมีปรากฏอยู่ ระบบศาลทางแพ่งอยู่ลำดับที่ 39 ของโลก และลำดับที่ 8 ในกลุ่มประเทศรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง มาเลเซียมีคะแนนดีในเรื่องความปลอดภัยสาธารณะ อยู่ในลำดับหนึ่งของกลุ่มประเทศรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง ถึงแม้การใช้อำนาจเกินเลยของตำรวจจะเป็นปัญหา การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการเป็นไปอย่างจำกัด การละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน(อยู่ในลำดับที่ 73) ส่วนมากจะเป็นเรื่องเสรีภาพในการแสดงความเห็นและการแสดงออก ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง

ฟิลิปปินส์ ค่อนข้างโดดเด่นท่ามกลางประเทศกลุ่มรายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำ สำหรับเรื่องการเมืองมีประสิทธิภาพในการตรวจสอบอำนาจของรัฐบาล (อยู่ในอันดับ 6 ของกลุ่มรายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำ) รวมทั้งสังคมพลเมืองที่มีชีวิตชีวา สื่อที่เสรี และตุลาการที่อิสระ ฟิลิปปินส์อยู่ในอันดับ 5 ของกลุ่มรายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำ ในเรื่องการเมืองมีประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎระเบียบ การขัดแย้งของพลเมืองและความรุนแรงทางการเมืองเป็นความท้าทายที่สำคัญ ประเทศมีปัญหาเรื่องการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน (อยู่ลำดับที่ 55 ของทั้งหมด) โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการละเมิดต่อชีวิตและความสงบสุขของประชาชน ตำรวจที่ใช้อำนาจไม่ชอบ การละเมิดหลักการ และสภาพเลวร้ายของที่คุมขัง ระบบศาลยุติธรรมทางแพ่งได้คะแนนแย่ (ลำดับที่ 84 ของทั้งหมด) อันเนื่องจากการหย่อนประสิทธิภาพของกลไกการบังคับคดี การคอร์รัปชันในหมู่ผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมาย การดำเนินคดีที่ยาวนาน

สิงคโปร์ ได้รับการจัดอันดับเป็นที่หนึ่งในการดูแลความปลอดภัยให้พลเมือง และอยู่ในลำดับต้นๆ ในมิติด้านอื่นอีกสี่ด้าน การบริหารรัฐกิจมีประสิทธิภาพ คอร์รัปชันมีน้อย (อยู่ในลำดับที่ 7 ของทั้งหมด) ระบบยุติธรรมทางอาญา อยู่ในกลุ่มมีประสิทธิภาพสูงสุด (ลำดับ 3 ของทั้งหมด) คะแนนต่ำสุดอยู่ในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐาน (ลำดับที่ 26 ของทั้งหมด) ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดของเสรีภาพในการพูดและการชุมนุม

ประเทศไทย ได้รับคะแนนสูงในเรื่องอาชญากรรมที่มีน้อย ระบบความยุติธรรมทางอาญาที่มีประสิทธิภาพ (ลำดับที่ 35 ของทั้งหมด) และลำดับ 7 ในกลุ่มรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตามการขัดแย้งของประชาชน และความรุนแรงทางการเมืองเป็นปัญหาสำคัญ การคอร์รัปชันเป็นเรื่องธรรมดา โดยเฉพาะในหมู่ ส.ส.และตำรวจ และได้รับคะแนนต่ำในมิติของระบบยุติธรรมทางแพ่ง (ลำดับที่ 88 ของทั้งหมด) ส่วนหนึ่งเนื่องจาก การดำเนินคดีที่ล่าช้า และความยุ่งยากในการปฏิบัติตามคำสั่งศาล

เวียดนาม เผชิญกับความท้าทายในเรื่องความรับผิดชอบและถูกตรวจสอบได้ที่มีจำกัดของฝ่ายบริหาร (ลำดับที่ 82 ของทั้งหมด) ฝ่ายนิติบัญญัติและตุลาการถูกแทรกแซงโดยนักการเมือง หน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติตามกฎระเบียบ มีความคลุมเครือ และไม่มีประสิทธิภาพถึงแม้จะเริ่มมีการปฏิรูปกันบ้างแล้ว การคอร์รัปชันมีอยู่ทั่วไป ระบบยุติธรรมทางแพ่งถึงแม้จะเข้าถึงได้ แต่ก็ถูกกีดกันโดยคอร์รัปชันและการแทรกแซงทางการเมือง เวียดนามได้คะแนนดีในเรื่องความสงบเรียบร้อย (อันดับที่ 24 ของทั้งหมด) แต่การละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่นเสรีภาพในการแสดงความเห็น การเข้าสมาคมเป็นเรื่องที่น่าห่วง

ข้อสรุปจากการจัดลำดับของประเทศในกลุ่มอาเซียน

กัมพูชาอยู่ในลำดับต่ำสุด สิงคโปร์ อยู่ลำดับสูงสุด อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม อยู่ลำดับปานกลาง ก่อนข้างต่ำ มาเลเซียและไทยอยู่ในลำดับปานกลางก่อนข้างดี

ในส่วนของประเทศไทยที่น่าเป็นห่วง คือ การเห็นว่าคอร์รัปชันเป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งตรงกับผลสำรวจของการทำโพลของไทยเองที่ผลออกมาว่าประชาชนที่ให้ความเห็นเกินครึ่งที่ถือว่า มีคอร์รัปชันก็ไม่เป็นไร หากประชาชนได้ผลประโยชน์ด้วย และระบบความยุติธรรมทางแพ่งที่ล่าช้า จึงจำเป็นที่ต้องเผยแพร่ให้ประชาชนเข้าใจ และเห็นประโยชน์ของการปฏิบัติงาน การปกครองตามหลักนิติธรรม ดังที่ **The World Justice Project** ดำเนินการอยู่และการจัดให้มีการอบรมหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย ของศาลรัฐธรรมนูญ และต้องทำความเข้าใจให้ประชาชนตระหนักว่า การคอร์รัปชันเป็นสิ่งชั่วร้าย ทำลายประชาชน สังคม และประเทศชาติ

ในส่วนของระบบความยุติธรรมทางแพ่งที่ล่าช้า ก็สมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข ที่น่าจะดำเนินการได้ทันทีและเห็นผลโดยเร็ว คือใช้การบริหารคดีเข้ามาช่วย ดังที่ท่านประธานศาลอุทธรณ์ ซึ่งเป็นผู้เข้ารับการอบรมตามหลักสูตรนี้ด้วยได้ดำเนินการอยู่

บรรณานุกรม

1. ศาสตราจารย์สมบัติ ชำรงชัยวงศ์. (2556). หลักนิติธรรมในระบอบประชาธิปไตยกับการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี.
2. ศาสตราจารย์(พิเศษ) จริฎ ภัคดีธนากุล. (2556). หลักนิติธรรมกับการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและความชอบด้วยกฎหมาย.
3. ศาสตราจารย์พิเศษประสพสุข บุญเดช. (2556). หลักนิติธรรมกับการควบคุมการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยฝ่ายนิติบัญญัติ.
4. ศาสตราจารย์ (พิเศษ) วิชา มหาคุณ. (2556). หัวข้อวิชาหลักนิติธรรมกับการควบคุมการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยองค์กรตามรัฐธรรมนูญ.
5. ศาสตราจารย์ บวรศักดิ์ อุวรรณ โณ. (2556). คุณภาพระหว่งการเมืองและการเมืองภาคพลเมืองกับหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย.
6. Agrast, M .D., Botero, J. C., Ponce, A., Martinez, J., & Pratt, C. S., (2012). The World Justice Project/ **Rule of Law Index 2012-2013.**
